

Dat is in 't kort de geschiedenis, die in dit boek wordt verhaald, onderhoudend, verlucht met de levendige beschrijving van allerlei gebeurtenissen van kleiner allooi, maar die den invloed van Hange's persoonlijkheid teekenen. En in de weergave van gesprekken, van verhooren, van getuigenissen van den merkwaardigen prediker straalt zijn onwankelbaar Godsvertrouwen en diepe godsvrucht.

De schrijver, een ook in de literatuurgeschiedenis bekend volkverteller, heeft met talent dit leven van strijd en zegen beschreven, in den toon, die paste bij de sfeer van den prediker en zijn menschen, in de kleur ook, die behoort bij het land en zijn gewoonten. Dit laatste moet men in 'toog houden bij verschillende fragmenten uit het boek, omdat men anders allicht toestanden en uitingen naar eigen volksaard beoordeelen en — verkeerd beoordeelen zou.

Een literair boek is deze biografie dus niet, maar een belangrijk en zeer nuttig boek is het wel, verrijkt vooral ook het eigen geestelijk leven van den lezer en daarom alleszins aanbevelenswaard.

C. T.

HET BOEK VAN DE WEEK

Over Emil Ludwig.

Napoleon, door Emil Ludwig. 2e druk. N.V. Van Loghum Slaterus' U.M. — Arnhem.

Als hieronder weinig gezegd wordt over het boek en des te meer over den schrijver, dan vloeit dit voort uit tweeërlei. Primo uit den wensch der Redactie, in deze rubriek te bieden niet een recensie in den gangbaren zin, maar de belichting van een strooming, de typeering van een stelsel, de bespreking van een schrijver in het algemeen. En dan uit het feit, dat wie zich met Ludwigs werk bemoeit, eerst stuit op den schrijver zelf, dien men telkens weer ziet staan, sterk emphatisch en suggestief in z'n wijze van voorstellen, tusschen zich en de geboden historische stof.

Emil Ludwig heeft de laatste jaren een interesse genoten als aan weinig schrijvers te beurt valt. Zijn boeken maken in honderdduizenden exemplaren de reis om de wereld. Elk nieuw werk — en deze auteur is buitengewoon productief — maakt furor. De Deutsche oplage van zijn „Wilhelm II" en „Juli 14" heeft in totaal het respectabele cijfer van een derde miljoen reeds overschreden. In het buitenland trekken vooral die van zijn boeken, waarin mede behandeld wordt Duitschlands recente politieke geschiedenis, zeer de aandacht.

Ludwig, die Europa zijn vaderland noemt en de Europeesche oorlogen burgerkrijgen, is in veler oog opgeklimmen tot de betekenis van een internationale figuur.

Toen hij, de Duitser, dan ook in 1927 als privaatpersoon, zonder eenige opdracht, Londen bezocht, werd hem een enthousiaste ontvangst. Hij werd niet slechts begroet door schrijvers als Wells en Shaw, maar ook door de leidende persoonlijkheden in het publieke leven: Churchill, Grey, Balfour, MacDonald, Lloyd George — zoodat aan deze Londense reis door sommige bladen zelfs werd bijgezet het gewicht van een politieke en culturele missie.

Het is hier misschien de plaats om een enkele korte biografische aantekening te maken. Emil Ludwig (pseudoniem voor E. Cohn) is voortgekomen uit een Duitsch-Joodsch geslacht van geleerden en industriëlen; studeerde kunstgeschiedenis en rechten in binnen- en buitenland; verwierf op z'n vele reizen bekendheid met menschen en talen; werd na zijn promotie in de rechten referendaris, daarna koopman (1 jaar), wijdde zich toen geheel aan de schrijfskunst. Eerst drama's en essays (van de drama's zijn enkele opgevoerd, zonder veel succes) vóór en in den oorlog houdt L. zich bezig met politieke journalistiek, sinds 1919 zet hij op een rij grotere en kleinere psychografieën, waarvan de voornaamste zijn: Napoleon, Bismarck, Goethe, Wilhelm II; (van de kleinere) Stein, Rathenau, Dehmelt, Bang.

Hij staat politiek buiten elk partijverband; aanvaardt geen enkele kerkelijke confessie. Verblijft 9 maanden van het jaar te Moscia bij het Lago Maggiore (Zwitserland); brengt overigen tijd door met reizen.

Psychografie, zielsbeschrijving, dat is het literatuur-genre, waarin Ludwigs betekenis ligt. Hij gevoelt zich aangetrokken tot de groote figuren, de heroën der menschheid, waar hij ze vindt: veldheeren, politici, kunstenaars, groot-industriëlen.

Maar het is hem niet te doen om de som van hun levens-ervaringen, hij wil niet geven een phänomenologie (totaal der gebeurlijkheden) van hun geschiedenis, hij bedoelt geen feiten-registrering. Wat hij beoogt is de geschiedenis van een karakter, de uitbeelding van een menschenziel in haar conflicten

en verwarringen, haar triomfen en nederlagen, haar moeizaam streven en doffe gelatenheid. Hij wil ons laten zien, hoe uit het zielsproces van gevoelens en stemmingen, van berekeningen en fantasieën, van besluiten en hun belemmeringen, van handelingen en haar reflexen zich geleidelijk de innerlijke gestalte van zijn held kristalliseeren gaat. Zijn doel is niet de foto, die slechts het moment vasthoudt, maar het portret, dat de ziele diepte onthult. Is hij gegrepen door een of andere imposante figuur, die hij op zijn weg ontmoet, dan geeft het aanstonds een worsteling, om den vreemde het geheim zijns wezens te ontvingen, en Ludwig rust niet, eer hij het in zijn bezit acht. Daarbij maakt hij gebruik van de intuïtieve gave der Einfühlung, het vermogen om zich in eens anders zieletoestand te verplaatsen, zich in te voelen in eens anders zieleleven, welke gave Ludwig onmiskenbaar eigen is. Gewoonlijk vangt hij aan, zich te werpen op de beeltenissen, de „stomme verraders", die van zijn object voorhanden zijn — hij begint niet met over hem te lezen, hij wil eerst zien. Is er ergens een foto, een tekening, een portret van hem voorhanden — de schrijver is er bij om uit den spiegel van het gelaat de verborgen trekken van het karakter saam te lezen.

Ludwig getuigt, dat toen hij alle 165 afbeeldingen van Goethe nauwkeurig had bestudeerd (zonder verder iets meer van hem af te weten dan de doorsnee-Duitscher) hij diens zielsgeschiedenis neerschreef in tien bladzijden, en dat hij den grondvorm van deze schets niet heeft veranderd, toen hij later na kennisname van de historische documenten, Goethe's geschiedenis beschreef in 1400 pagina's. Op de afbeeldingen volgt het onderzoek van het handschrift — op de physiognomie de graphologie. Vervolgens komen de gesprekken, de brieven en de dagboeken. En eindelijk de beschrijvingen van tijdgenooten en geschiedvorschers. Geen enkel middel wordt verzuimd om achter 't geheim van het te beschrijven karakter te komen. Zag Ludwig b.v. kans de nauwkeurige afbeelding van een hand machtig te worden, hij zou trachten uit de lijnen van die hand het karakter te duiden, en in sommige gevallen trekt hij iemands horoscoop (zoals van Bismarck) — onnoodig te zeggen, dat de hieruit verkregen gegevens natuurlijk geheel overeenstemmen met Ludwigs opvatting van Bismarcks zielsstructuur.

Ludwigs werk heeft heel wat pennen in beweging gebracht. De schrijver is beurtelings vergoed en vertrappt. Men heeft hem genoemd de Deutsche Plutarchus, men heeft hem vergeleken met coryphaeën als Carlyle, Macaulay, Taine en Brandes. Hij is aangewezen als een der meest vooraanstaande mannen van Europa, Duitschland is gelukkig geprezen, een man als Ludwig te hebben voortgebracht, een enkele heeft voorgelagen, hem een blijvende plaats te bezorgen in een of andere Siegesallee. Daarentegen noemt b.v. Marsman in „De Gids" (Dec. '29) hem een stommeling, hij scheldt hem uit voor een speculant, een begaafd prul, een slordig veelweter, een handig patheticus, een universeel en actueel schreuder, en zegt dat met griezelen en verwondering het vulgus, waarvoor hij schrijft en waartoe hij behoort, zijn onthullingen gadeslaat. De vakgeleerden op het gebied der historie in Duitschland staan met Ludwig evenzeer op gespannen voet. Zij beweren, dat hij psychologische feuilletons schrijft, de historische bronnen niet dan vluchtig heeft ingezien en daardoor herhaaldelijk fouten maakt, oppervlakkig werk levert, en nooit een goed historischschrijver kan worden, omdat hij naar zijn aard veel meer impressief dan reflexief te werk gaat. Ludwig is hun het antwoord niet schuldig gebleven. Hij verwijt de „mannen aan het mikroscoop", dat zij niet schrijven kunnen, de groote massa nooit hebben kunnen bereiken; in plaats van in enkele bladzijden de resultaten van hun onderzoek mede te deelen, dikke vervelende boeken hebben geschreven, die niemand interesseerden en aldus de geschiedenis in een kwaden roep brachten; en ten slotte dat het hun al te vaak aan menschenkennis en wereldwijheid ontbrak om tusschen tegenstrijdige gegevens een juiste beslissing te treffen.

Om den veelschrijvenden en veelbesproken auteur Emil Ludwig recht te doen, moet aanstonds worden toegegeven, dat hij in tweeërlei opzicht zeer buitengewone qualiteiten vertoont, n.l. als psycholoog en als schrijver. Ludwig is ontegenzeggelijk menschenkenner bij uitnemendheid. Wie b.v. het fijne spel tusschen Napoleon en Talleyrand zó open kan leggen als hij, wie een hoofdstuk kan schrijven als „Kabalen" in Wilhelm II, wie zó analyseerend kan doordringen in een karakter als dat van Bismarck, wie in enkele bladzijden van de meest uiteenlopende figuren een fijn-geciseleerd beeld kan ontwerpen als Ludwig deed in zijn „Genie und Charakter", dien mag niemand den lof van groot, scherpzinnig psycholoog onthouden.

Het blijkt slag op slag, dat Ludwig niet slechts aan het leven van zijn helden „monomaan heeft gehangen", maar ook hun wezen tot op groote diepte doorschouwd heeft. Minstens even groot als psycholoog is Ludwig als schrijver. Hij beschikt over een

ongelooflijke hoeveelheid materiaal, dat hij meesterlijk weet te ordenen. Wat men ook in grootere geschiedwerken niet vindt, vindt men bij hem, en omgekeerd: wat men overal vinden kan, heeft hij opzettelijk weggelaten. Zijn stijl is briljant. Hij weet dien te smeden naar den eisch van het oogenblik. Soms ruischen z'n zinnen breed, lyrisch bewogen; vaker klinken ze fors, overtuigend; heel dikwijls beitel hij ze abrupt, markant, lapidair, met den korten, scherp klank van ijzer op ijzer. In plastisch uitbeeldend vermogen wordt hij door weinig schrijvers overtroffen. Het gaat niet aan, hier voorbeelden te citeeren; heel zijn werk is er voorbeeld van. Hij stelt altoos in het praesens: hij weet ook werkelijk het verleden op te roepen en, bezielend, in het heden te doen leven. Ook schrijft hij „aus einem Gusz", wat te verwonderlijker is, omdat een groot deel van zijn werk wordt ingenomen door de eigen woorden van den beschrevene (bij „Bismarck" meer dan 1/3 van heel de stof) en toch: nergens hokt het, want Ludwig verstaat de kunst deze eigen uitingen op de natuurlijkste wijze in zijn beschrijving in te vlechten. En wat niet het minst verdienstelijk is bij historie-beschrijving: de auteur houdt de aandacht van het begin tot het eind gespannen; in zekeren, ononderbroken gang, als een dramatische film, die onze attentie geen oogenblik loslaat, vliet het belangwekkende leven, dat Ludwig ons toont, aan onzen blik voorbij.

Psycholoog, schrijver — maar nu komt de zeer belangrijke vraag, of Ludwig, die zich voornamelijk beweegt op het terrein der historie, ook historicus kan genoemd worden. Ludwig zelf wijst deze benaming af; hij wil zich als kunstenaar betiteld zien. Den geschiedvorschcr, zoo stelt hij het voor, is het om waarheid zonder meer; den kunstenaar om de waarheid in het gewaad der schoonheid te doen. Met de gegevens, die de historici hem verschaffen, wil hij het rijk der schoonheid bouwen. De geloorden vinden; de ontvankelijke kunstenaarsziel wordt door het gevondene geroerd, gegrepen, en weet de losse, verspreide fragmenten tot één levende eenheid te doen samengroeien. Ironisch rekent Ludwig zichzelf ergens tot de bastaarden, geteeld uit historie en verdrinking. Toch ligt in deze laatste uitdrukking veel waar. Zien wij wel, dan is Ludwig noch ten volle historicus, noch ten volle kunstenaar. Zijn kunstzinnige aspiraties zijn hem eenzijdig zeer te stade gekomen bij de bewerking zijner psychografieën. Anderzijds hebben zij de historische betekenis van zijn werk belangrijk geschaad. In Ludwigs bastaardschap gelijk hij dat zelf teekent, ligt levens in zekeren zin de tragiek van zijn levenswerk.

Een enkel woord tot nadere toelichting.

Dat Ludwig geen historicus is in den engeren zin des woords, geeft hij niet slechts zelf toe, maar blijkt ook voldoende uit zijn arbeid. Het sierlijk en smaakvol stuk architectuur dat hij optrekt, heeft overal een te smalle, te zwakke basis. De behandelde personen zijn vrijwel geheel losgemaakt van hun milieu. Van de cultuurphase, waarin ze optraden, van de heerschende zeden, van de geestelijke stroomingen, die hun tijd beïnvloedden, hoort men niets; de bestudeering van dit alles is door Ludwig verwaarloosd. Het is hem mogelijk, een boek als „Juli 14" te schrijven, zonder van economische verhoudingen te spreken en haar invloed op het ontstaan van den wereldoorlog. Een natuur als die van Ludwig is ook niet ingesteld op de moeizame studie van toestanden, maar op de teekening van zielsprocessen; doch dat gemis van het eerste op zichzelf reeds hem den naam van historicus doet inboeten, zal duidelijk zijn. Evenmin is Ludwig ten volle kunstenaar. Hij vergelijkt ergens het werk van den kunstenaar bij het schikken en vlechten van bloemen, onder het gaan geplukt, tot een krans, frisch en bont als een beeld van de weide zelf. Doch eerste vereischte voor hem, die aanspraak maakt op den kunstenaarsnaam, is toch wel het scheppend vermogen. En dat Ludwig dit vermogen niet bezit, blijkt overtuigend uit zijn drama's. Wie ze ter hand neemt, merkt aanstonds dat de schrijver wel talent heeft. Maar de gestalten, die hij ten tooneele voert, leven niet. Onwillekeurig denkt men onder het lezen aan het visioen uit Ezechiel 37: Ludwigs figuren bewegen zich, ze bezitten beenderen, vleesch en zenuwen, maar er is geen geest in hen: ze zijn zeer dor. De scheppingsgave is Ludwig ontzegd. En nu heeft hij wel artistieke neigingen, er is wel kunstenaarsbloed in hem. Wie als hij de grootten in het rijk der kunst kan uitbeelden, moet een verwante ziel zijn. Ook zijn meesterschap over den vorm is onbetwist. Maar Ludwig vertoont juist op zijn zelfgekozen terrein, dat der psychografie, de gebreken zijner deugden. Hij bezit een „hang" tot dramatiseren, dien hij niet onderdrukken kan. Reeds de indeeling zijner grotere biografieën legt hiervan getuigenis af. Nog meer valt dit op, als men let op het Rembrandtiek licht, het „hell-dunkel", waarmee Ludwig, ook naar eigen getuigenis, werkt. Maar wat den schilder geoorloofd is, is den historieschrijver niet vergund. Wat Ludwig hogere werkelijkheid noemt, wordt op het terrein der historie licht onwerkelijkheid. Sommige partijen b.v. uit zijn „Napoleon" zijn te bel belicht; in zijn „Bismarck" met name zijn de schaduwen op meerdere plaatsen te zwart aange-